

קידושין נו שמחת תורה תשפ"ד

משה שווערד

1. רש"י על קידושין דף נה/ב

אין לוקחין בהמות במעות מעשר שני - חוץ לירושלים [1] דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך [2] ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך:

2. פני יהושע על קידושין דף נה/ב

רש"י בד"ה אין לוקחין כו' חוץ לירושלים דכתיב וצרת הכסף בידך ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דהו"ל כיהודה ועוד לקרא [א] ואפשר משום דלמעמא קמא הוי שרי מיהא לקנות בהמה תמימה לצורך שלמים שהיא עיקר מצות מעשר שני בירושלים בריחוק מקום וכמו שהביאו התוס' מההיא דהגוזל אבל מטעמא דשמא תכחיש אפילו בכה"ג נמי אסור ולא שרינן בהגוזל אלא מדוחק כמ"ש התוס'. [ב] ועוד נראה לי ברור דמ"ש רש"י דכתיב וצרת הכסף בידך נמי לא הוי אלא למצוה בעלמא דלעיכובא ודאי לא כדקתני סיפא במזיד תעלה ותאכל במקום ומשמע לי לשיטת רש"י דאפילו כשלקחה שלא לשם שלמים איירי מדקאמר רבי יהודה במה דברים אמורים במתכוון לשם שלמים וקי"ל כל במה דקאמר ר' יהודה היינו לחלוק.

3. תוספות מסכת קידושין דף נה עמוד ב ד"ה אין לוקחין

אין לוקחין בהמה במעשר שני - פירש בקונטרס חוץ לירושלים משום דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך דהתורה הקפידה בכסף צורה ועוד שמא תכחש בטורח הדרך ולא נהירא דהא דבעינן כסף צורה היינו דוקא דרך חילול כגון לקנות דבר שאינו אוכל שאז צריך לחזור ולמכור אבל במקת להוליך בהמה ולאוכלה בירושלים שרי ולא בעינא כסף צורה והכי נמי אמר בהגוזל קמא (ב"ק דף צז:) מי שיש לו מעות בבבל שאינם יוצאין בירושלים זבין בהמה בבבל וממטי לה בירושלים אלמא לא בעינן כסף צורה מיהו ללישנא דשמא תכחיש לא קשה כולי האי דאיכא למימר דיותר טוב לקנות בהמה ולהעלותה לירושלים ואף על גב שמתכחשת מטורח הדרך מלהביא המעות של בבל שאינם יוצאים בירושלים אבל ללישנא דכסף צורה קשה טובא כדפרישית [3] לכך נראה לר"י לפרש דהיינו טעמא דאין לוקחין בהמות כו' גזירה שמא יגדל עדרים עדרים ...

4. פני יהושע על קידושין דף נה/ב

[א] אבל מצינן למימר דרש"י סובר דבמה לחלוק ות"ק ר"מ מיירי בלוקח לשם חולין ומש"ה כתב רש"י טעמא דוצרת משא"כ ר' יהודה גופא דאיירי בלוקח לשם שלמים אזיל לטעמיה דאית ליה טעמא דשמא יגדל עדרים אף לשיטת רש"י כדפרישית והא דלא ניחא להו לפרש נמי אליבא דרש"י דההיא דהגוזל כו' מאיר כמ"ש לקמן בד"ה במזיד היינו משום דלא אשכחן דפליג ר"מ אלא בטעמא דשמא יגדל בפרק לולב הגזול משא"כ בטעמא דוצרת לא אשכחן פלוגתא ועמ"ש בזה בלשון התוס' בד"ה במזיד ודוק היטב:

5. מאירי על קידושין דף נה/ב

אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני חוץ לירושלים ולא סוף דבר בעירו [ב] או שלוקח בהמות הרבה שאסור שיש לחוש שמא יגדלם עדרים עדרים וישהא אותם שלא לבערם בשנה שלישית

6. דבר יעקב מסכת קידושין דף נה עמוד ב

[ג] הכפול"ת (בסוכה מ ב) והמקנה מתרצים דהתם בסוכה מיירי בבעל מום [כמש"כ תוס' ד"ה במזיד] ולכן חיישינן שמא יגדל עדרים ותיקנו שאף בדיעבד אינו מחולל, אבל כאן מיירי בתמימים ולכן אין חשש שמא יגדל עדרים והוי דין לכתחילה משום וצרת הכסף או טורח הדרך. [ד] הערוך לגר בסוכה מתרג' דרש"י סובר דמשום שמא יגדל עדרים היו חכמים מתקנים רק לכתחילה, ולכן פירש"י שיש עוד טעם משום וצרת הכסף או טורח הדרך אסור לכתחילה, וממילא כשיש עוד טעם משום שמא יגדל עדרים תיקנו לאסור אף בדיעבד.

7. רש"י על קידושין דף נו/א

בשוגג - [1] שלא ידע שהן מעות מעשר שני יחזרו דמים למקומם כופין המוכר להחזיר הדמים דמקח טעות הוא שאילו ידע שהן מעות מעשר לא היה לוקחה דטריחא ליה מילתא להוליכה לירושלים ובמעות הוה ניחא ליה לאמטויינהו:

• רש"י על קידושין דף נו/א

רש"י ד"ה בשוגג. שאילו ידע כו' דטריחא ליה מילתא כו'. והא דלא פי' דלא הוה ניחא ליה למיעבד איסורא. הוא משום דר' יעקב לעיל (נג ב) דאמר' אליב' אלא הקדש כו' איהו מי לא ניחא ליה כו' ואע"ג דקעביד איסורא:

8. חדושי הרשב"א על מסכת קידושין דף נו/א

בשוגג יחזרו דמים למקומם. פירשו בתוס' משום דהוי מקח טעות, [2] שאלו ידע מוכר דדמים אלו של מעשר שני הם לא היה מוכר לו בדמים אלו, משום דאית ליה טריחא דאורחא, וכדאמרין לעיל (נג, ב) גבי קדושין איהי לא ניחא לה משום טריחא דאורחא, דכיון דשוגג הוא לא נפקי מעות לחולין:

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף נו עמוד א

בשוגג יחזרו דמים למקומם. [3] פי' דהוי מקח טעות מב' הצדדים כדאמרין בגמ' לעיל לר"מ בהקדש דאף היא לא ניחא לה דניתחיל הקדש על ידה, ה"נ הלוקח יותר טוב לו ליקח מעות לירושלים ולא בהמה ואף המוכר רוצה מעות חולין, לדעת רש"י דיש כאן איסור דאורייתא ליקח בהמה ואינו תופס והמעות אינן מתחללין.

10. תוספות מסכת קידושין דף נו עמוד א ד"ה ואם לקח

ואם לקח בשוגג יחזרו דמים למקומם - פי' בקונט' דכופין המוכר להחזיר הדמים דמקח טעות הוא דאם היה יודע שמעות מעשר הן לא היה לוקחה דטריחא ליה מילתא להוליכה לירושלים והמעות הוה ניחא ליה לאמטויינהו וא"ת מה קנס הוא למוכר בהך אדרבה ריוח הוא לו שיפטר לעלות לירושלים כי המעות של מעשר שני אינן בידו כיון דאמרין יחזרו למקומם וי"ל דודאי קנס הוא לו מה שאנו אומרים יחזרו דמים למקומם דבלאו חזרת המקח יכולים לפוטרו מלהעלות המעות לירושלים שהיינו מצריכים הלוקח לחלל קדושת מעות המעשר שביד המוכר מאחר שהמוכר לפנינו והיה הלוקח מעלץ לירושלים והיינו דפריך ליקנסיה ללוקח שיאכל כנגדן בירושלים ויחלל עליהם קדושת מעות המעשר שביד המוכר.

11. מהרש"ל על קידושין דף נו/א

בא"ד ולכך אין מתחלל בדיעבד נ"ב ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין [1] די"ל דאין ה"נ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שגם הלוקח צריך להעלות הדמים לירושלים ודו"ק. (עיין במהרש"א):

12. מהרש"א על קידושין דף נו/א

בד"ה במזיד תעלה כו' ולכך אין מתחלל בדיעבד גזירה כו' עכ"ל. כתב מהרש"ל ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין וי"ל דאח"כ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שהלוקח כו' עכ"ל ולא מפיו אנו חייני בקושייתו דכבר הקשו התוס' בפרק לולב הגזול ותימה דמשום גזירה כו' לא הל"ל אין מתחללין דיעבד כדמשמע כו' דמשום גזירה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד וי"ל דאין מתחללין היינו שיחזרו דמים למקומן כו' עכ"ל ע"ש ודבריהם מפורש בת"י בשמעתין וז"ל במתכוין להוציא כו' וק"ק היאך יש כח לחכמים לעקור החילול שחל על הבהמה כו' [2] ושמא אין זה בתורת חילול אלא בתורת מכר ויש כח ביד חכמים לבטל המכר ונמצא שלא חל מעולם קדושת מעשר על הבהמה...

13. תוספות מסכת קידושין דף נו עמוד א ד"ה אבל במתכוין

אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין - [1] פי' בקונטרס שלקחה לאוכלה חוץ לירושלים בין שוגג לאו אמתכוין להוציא לחולין קאי דאם כן לאו שוגג הוא והאי מתכוין דקתני אמזיד קאי וה"ק אבל לקחה לשם חולין דמזיד דידיה מכיון להוציא מעשר לחולין הוא בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם שוגג משום דמקח טעות הוא ומזיד דקנסינן ליה למוכר כדאמרין לקמן לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ופריך והאנן תנן ר' יהודה אומר במזיד קידש פירוש כיון דטעות ליכא משום קנסא לא אמרו רבנן דליבטל כי הכא דאמרין יחזרו דמים למקומם

אמר ר' אלעזר מתני' ליכא למיקנסיה כלל דאשה יודעת כו' ולא נתכוונה להוציאו לחולין אבל מוכר זה יודע שהמעות מתחללות על הבהמה וחולין הן בידו ועובר על לפני עור לא תתן מכשול שהרי יודע הוא שהלוקח מתכוין לאוכלה בעירו כך פירש הקונטרס וקשה טובא חדא דאטו ברשיעי עסקינן שפי' שהלוקח מתכוין לאכלה חוץ לירושלים ועוד קשה מאי לפני עור לא תתן מכשול איכא הלא אם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר ולא שייך לפני עור אלא דוקא דקאי בתרי עברי דנהרא כגון מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח כדאמרינן פ"ק דמסכת ע"ז (דף ו:): ועוד קשה דמשמע מתוך פירושו שהבהמה נתפסת בקדושה והמעות נתחללו וכי משום קנס נאמר יחזרו דמים למקומם והמוכר יאכל הבהמה חוץ לירושלים וליכא למימר שיחזור ויחלל לוקח קדושת הבהמה על מעותיו דהא ארבי יהודה קיימא דסבר לקוח בכסף מעשר אינו נפדה דלא אלים למתפס פדיונו ועוד קשה מאי פריך והאנן תנן רבי יהודה אומר קידש הא לא דמיא כלל דהכא לוקח אמר בפירוש שלא יוליכנה לירושלים אבל הכא האשה אומרת שתוליכנו לירושלים [2] לכך פר"י אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין כלומר שהתנה עם המוכר שלא תחול קדושת המעות על הבהמה אלא המעות יהיו בקדושה ועל המוכר להעלותן לירושלים והיינו מתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין שהקדושה לא תחול על בהמתו יחזרו דמים למקומם דחיישינן שמא יאכלם המוכר חוץ לירושלים שהוא סבור המוכר דפקע מינייהו קדושת מעשר שני ואף על גב שפירש לו הלוקח קסבר שאין ללוקח להפקיע קדושת המעות כיון שמכר לו דבר הראוי להתחלל והשתא פריך שפיר והא תנן במזיד קידש ומעות לא נתחללו ושביקין להו ביד האשה וסמכינן עלה שתעלם לירושלים הכא נמי למה המכר בטל יעלם המוכר לירושלים ויאכלם בקדושת מעשר ומשני אשה יודעת כו' אבל הכא המוכר אינו יודע לפי שמוכר לו דבר הראוי להתחלל עליו וקסבר שלא הועיל תנאי של לוקח ויצאו לחולין ואם נאמר לו שיוליכם לא יאמין לנו.

14. שערים מצויינים בהלכה

מדברי התוס' דאם יכול לקבל סחורה זו האסורה גם משאר אנשים, ליכא בזה לפני עור. ושיטה זו הביא המשנה למלך (הלואה פ"ד ה"ב) בשם תשו' פנים מאירות (ח"ב סי' קה), והשיב עליו מכמה מקומות, דדוקא אם יכול לקבל מגוי אז ליכא לפני עור, אבל אם יכול לקבל רק מישראל עובר על לפני עור, מה לי ישראל זה או ישראל אחר. ובשמ"ב קנ"א (סי' עג סק"ב) הבאנו בשם תשו' מהר"י אסאד (יו"ד סי' קעז) שכתב בפשיטות, דאם גם שאר ישראלים מוכרים סחורה זו ליכא לפני עור, דהא יכול לקבל מאחרים, וכתבנו שם דנעלם ממנו דברי המשנה למלך, ומדברי התוס' הכא מבואר כהפנים מאירות ומהר"י אסאד, אבל מדברי רש"י מבואר כהמשל"מ, ותמוה שלא העירו מזה.

אמר ר"א אשה יודעת שאין מעות מעשר שני מתחללין על ידה ועולה ואכלתו בירושלים. פרש"י ולא נתכוונה להוציאו לחולין, אבל מוכר זה יודע שהמעות מתחללות על הבהמה, וחולין הם בידו, ועבר על לפני עור, דיודע שהלוקח מתכוין לאכלה בעירו. והתוס' (ד"ה אבל במתכוין) הקשו על רש"י, מאי לפני עור איכא הכא, הלא אם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר, ולא שייך לפני עור כו' אלא בדקאי אתרי עברי דנהרא כו'. ומבואר

15. הערות הגר"ש אלישיב מסכת קידושין דף נו עמוד א

רש"י ד"ה אמר ר' אלעזר וכו' אבל מוכר זה יודע וכו'. והק' התוס' דלא הוי לפני עור אלא בתרי עברי דנהרא, אבל כאן ימצא מוכר אחר. והנה יש מחלוקת ידועה באחרונים, דכתב המשנה למלך לחלק בעבריינן שרוצה לאכול איסור, ואם הוא לא יתן לו, מ"מ ישראל אחר יתן לו, דמ"מ עובר משום לפני עור ולא מיקרי חז עברא דנהרא, דאף האחר יעבור על לפני עור, ודוקא אם עכו"ם אחר יתן לו מיקרי תרי עברי דנהרא. והקשה הכתב סופר דסברא זו לא מובנת, ומאי שנא. והמל"מ הוכיח סברתו מתוס' בחגיגה דאמרינן התם דאסור ללמד לגוי תורה דחייב מיתה, והק' התוס' דיש כאן משום לפני עור, ותי' דיכול ללמוד מעכו"ם.

והק' המל"מ למה לתוס' לומר שילמד מעכו"ם הא אף אם יכול ללמוד מישראל אחר אין כאן משום לפני עור. ודחה הכת"ס דכוונת התוס' לומר דמסתמא לא ירצה ישראל אחר ללמדו. אמנם זקינו הגרעק"א כתב בתשובה דברי המל"מ וכתב עליו, והוכיח במישור מתוס' בחגיגה, ומשמע דס"ל כהמל"מ. [א"ה, עי' ת' רבינו שליט"א בספר נר - ישראל]. והנה תוס' דידן משמע כהכתב סופר, ואף אם יכול למצוא מוכר אחר שלא ידע שרוצה לאוכלו חוץ לירושלים, הרי עובר על לפני עור בשוגג, ואפ"ה כתבו התוס' דבכה"ג ליכא לפני"ע, וע"כ כדברי הכתב סופר. (א"ה עי' רי"פ על רס"ג ח"ב ע' קנ"א וע"ע תוס' הרא"ש).

16. ריטב"א על קידושין דף נו/א

והאי יאכל כנגדן דקאמרינן היינו שלוקח מעות אחרות או בהמה טהורה ומחלל עליהן אותן מעות בכל מקום שהם, וכי תימא וכיון דלא הוּו ברשותיה היכי מצי עביד הכי דהא אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים אין הנגזל יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו, ואיכא למימר דלא אתו לידיה דמוכר בתורת גזל אלא בתורת מקח וממכר והיה סבור שיצאו לחולין ואילו איתיה קמן ונימא ליה דליהדרניהו ללוקח הוה מהדר להו, וכיון דטעותא הוא ואיהו לא הוה מעכב להו כפקדון חשיב גביה שיכול מפקיד להקדישו ולחלל עליו מעשר בכל מקום שהוא, מה שאין כן בגזלן דאי אמרינן ליה דליהדרה לגזילה לא הוה ציית לן:

=====

17. חדושי הרמב"ן על מסכת קידושין דף נו/ב

טעמא דברח הא לא ברח קנסינן ליה למוכר, לאו אדשמואל בלחוד קפריך אלא אעיקר ברייתא דקתני יחזור דמים למקומם, אלא דמעיקרא לא ס"ד דמשום קנסא הוא אלא מדינא שהמעות של מעשר הן בכל מקום ואם ברח אין קונסין ללוקח, אבל השתא דאמרן דכשברח קונסין, בשלא ברח נמי היה הדין לקונסו ללוקח:

18. תוספות מסכת קידושין דף נו עמוד ב ד"ה מסתברא כל

מסתברא כל היכא דאיכא איסור קנסינן ליה - פירוש והיינו המוכר שהרי המעות דמעשר ברשותו הוי קיימא ולפיכך קנסו ליה שיחזרו דמים למקומם והיינו שלא מכר בהמתו וזה דוחק לפירוש ריב"א דפירש דלעולם המעות שביד המוכר קדושים מקדושת מעשר וצריך להעלותן לירושלים א"כ אדרבה זכות הוא לו מהא דאמרן יחזרו דמים למקומם דטוב לו שיחזור לו בהמתו מלהעלות דמיו בירושלים אבל לפירוש הר"ם ניחא אך זה קשה לפירוש הקונטרס לעיל דפי' גבי אבל מתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין דהמעות יצאו לחולין והבהמה קדושה ועלה קאמר יחזרו דמים למקומם ואם כן לפי סברא זו הוי ליה למקנסייה ללוקח למימר דיאכל כנגדו בירושלים שהרי האיסור הוא בידו דהיינו בהמה אבל לפירוש [ריב"א] ניחא שהרי האיסור הוא ביד המוכר ואם תאמר לעיל דקאמר גמרא דקנסוהו ללוקח ויאכל כנגדן מאי קנס הוא זה כי נמי אמר יחזרו דמים למקומם צריך הלוקח להעלות המעות לירושלים וי"ל דהקנס הוי מזה דמסתמא לקח הבהמה ביוקר ממעות מעשר שני ליפטר עצמו מלעלות לירושלים וכשנאמר לו שיאכל כנגדו בירושלים והמקח יהיה שלו יהיה לו הפסד גדול בלקיחת הבהמה שלקח.

19. תוספות מסכת קידושין דף נו עמוד ב ד"ה המקדש בערלה

המקדש בערלה כו' אינה מקודשת - **פירוש לפי שאיסור הנאה וא"ת אמאי אינה מקודשת הא שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו כדאמר בפ' כל שעה (פסחים דף כד): ויש לומר בכאן מיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו אי נמי יש לומר דמיירי שפיר דאיכא שוה פרוטה אף שלא כדרך הנאתו מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתו ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות ואם תאמר ואמאי לא חשיב בהך מתני' פיגול ונותר וטמא ויש לומר דבקדשים לא קא מיירי והא דלא חשיב חמץ בפסח משום דקסבר כרבי יוסי הגלילי דשרי בהנאה בפרק כל שעה (שם דף כג). והא דלא חשיב עבודת כוכבים משום דלא שייך למיתני ביה מכרן וקידש בדמיהן מקודשת שהרי עבודת כוכבים תופסת דמיה ושביעית אחר הביעור.**

20. שערים מצויינים בהלכה

משנה המקדש בערלה כו' אינה מקודשת. הקשו התוס' אמאי אינה מקודשת, הא מותר ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו, ותירצו

דמיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו כו'. והריטב"א תירץ דנהי דליכא איסור תורה שלא כדרך הנאתו, מ"מ איסור דרבנן איכא. ועי' במס' פסחים (ז). המקדש בחיטי קורדנייתא אינה מקודשת, וכתבו התוס' שם (ו:) שהן קשין, והוה חמץ נוקשה דאסור מדרבנן, וא"כ לא קשה קושית התוס' כאן. וכתב הריטב"א דאע"ג דהמקדש בפסולי עדות דרבנן מקודשת [עי' ברמב"ם ומ"מ (אישות פ"ד ה"ו) וש"ע (אהע"ז סי' מב ס"ה) דצריכה גט מספק], מ"מ לא דמי, דהתם איכא עדות מעליא מה"ת, ומקודשת של תורה היא, ולא מפקעי רבנן קידושי דאורייתא בכדי, אבל הכא כיון דאמר רחמנא דליתבי ליה ממונא, ומאי דיהיב לה השתא לאו ממונא הוא, דהא איסורא דרבנן עלה, לא מיקדשה כלל. וכ"כ הב"ש (סי' כח ס"ק נב) בשם הש"ג, דהואיל ואסרוהו חכמים בהנאה, הרי אין בו שו"פ, וגם' דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש.

ובחי' הרשב"א הקשה, הא קי"ל במס' תמורה (לד.) דכל הנשרפין אפרן מותר, ויכולה ליהנות מאפרה של ערלה וכלאי הכרם, ותירץ דאם נשרף נעשה גוף אחר, ואינו זה במה שקידשה בו. ובריטב"א תירץ בשם רבו, דאפי' יש באפרן שו"פ, כיון דהשתא לית בהו דין ממון, אינה מקודשת, דכי שריף להו לאו ידיה נינהו, וכל הקודם זוכה באפרן.

עוד תירצו התוס' כיון שהיא סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתו ואינו כן, לא סמכה דעתה והוי קידושי טעות. ומכאן רצה להביא ראיה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קצט) דהמקדש אשה בבשר סתם, ונמצאת שהיתה נבלה, כיון שהיא סבורה שיכולה לאוכלה, ובאמת צריך למכרה, הוי קידושי טעות, ויש לדחות דשאני התם דליהנות שלא כדרך הנאתה לא שכיחא כו'. ועי' באבני מילואים

21. דבר יעקב מסכת קידושין דף נו עמוד ב

ב. הבית הלוי |ח"א סימן מח - ו| והדבר"י |סימן לה - ה| מביאים ראיה מתוס' שס"ל שיש בעלים לאיסוה"נ, דאם ס"ל שאין בעלים מה הקשו שתהיה מקודשת משום ששו"פ שלא כדרך הנאתו או משום שאפרן מותר, מ"מ אינה מקודשת כיון שאינה קונה האיסוה"נ ולא זכתה בממון ובמה תתקדש...

החזו"א [סימן ז - יב] מבאר שהתוס' פשוט להם שיש קנין באיסוה"נ ויכול להקנותם לאשה והאשה זוכה בהן. משום שהתוס' ס"ל שלענין אותה הנאה שמותרת יש זכיה באיסוה"נ וחשיב כממונו, ולכן יש לאשה זכיה לענין שלא כדרך הנאתו.

ולכאורה קשה למה הריטב"א שסובר שאין בעלים לאיסוה"נ, לא תירץ על הקושיה שיש שו"פ שלא כדרך הנאתו שלא מקודשת כיון שלא זכתה בממון. הקה"י [נדרים סימן לב - ח] כתב שתוס' ס"ל שאם יש הנאה מאפרן או שיכול ליהנות שלא כדרך הנאתו אז הוי ממון של הבעלים ואפשר להקנות ולזכות בו. ולפי הראשונים שתירצו שהנאה שלא כדרך אסורה מדרבנן, א"כ כיון שאין באיסור הנאה שום הנאה המותרת, הוי הפקר ואין בו תורת ממון. ואף שיש הנאה המותרת מצד הנאה מאפרן, סובר הריטב"א כיון שלפני השריפה ליכא שום הנאה המותרת הוי הפקר, וההנאה מאפרן הוי הנאה מהפקר. והרשב"א תירץ שהוי פנים חדשות שיבואו אח"כ, ומכיון שלפני השריפה אין באיסוה"נ שום הנאה ממילא אין בעלות על איסוה"נ והוי אינו שלו.

22. דבר יעקב מסכת קידושין דף נו עמוד ב

יא [המקדש בערלה בכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת - המל"מ [אישות ה - א הנ"ל נב: אות ב] חוקר מה הדין מקדש אשה חולה מסוכנת באיסורי הנאה שמותרים לה, האם מקודשת משום דאזלינן בתר ידיה או אינה מקודשת כיון שאזלינן בתר ידיה ואצלו אינו ממון. ומביא המל"מ דהריטב"א כתב דאע"פ שאיסוה"נ שרי שלא כדרך הנאתו לחולה, ולחולה מסוכן שרי ליהנות כדרך הנאתו, מ"מ המקדש אשה חולה באיסוה"נ אינה מקודשת דלאו מידי יהיב לה [וראיה שהריטב"א סובר שאזלינן בתר ידיה]. ומביא המל"מ דהר"ן [הובא להלן אות יב] חולק וסובר שאזלינן בתר ידיה.

המאירי כתב שאם היא חולה י"א דמקודשת, וכבר שאלתיה לגדולי הדור [הרשב"א] ולא הובררה להם וחככו בה להחמיר.

השיטה כתב אף על פי שלחולה מותר ליהנות שלא כדרך הנאתו כאן מיירי שהאשה היתה בריאה. ומבואר דאם קידש אשה חולה הרי זו מקודשת.

כתב העונג יום טוב [ריש סימן קלה] שמדברי המל"מ מבואר שאם הבעל והאשה שניהם חולים שאיסוה"נ מותר להם הרי זה מקודשת. העיו"ט חולק וסובר דאף שמותר לאיש משום פקוח נפש מ"מ אינו ממון ידיה ואינו יכול לקדש בהם אשה. וסברת המל"מ הוא שמה שאיסוה"נ הוי אינו שלו או אינו ברשותו זה משום שאינו יכול ליהנות, ולכן היכא דמותר ליהנות הוי ידיה. והעיו"ט סובר שהתורה הפקירה האיסוה"נ ע"י החלת דין איסוה"נ ולכן גם כשמותר ליהנות הוי נהנה מהפקר. [עיי' נח. אות ה].

גם הגרש"ש [ב"ק סימן טז - ב ושער"י שער א - ט ד"ה ועד"ז] מבאר הטעם שאיסורי הנאה אינו נחשב לממון אינו משום שנמנע ממנו ההשתמשות מחמת האיסור, אלא שהתורה ביטלה ממנו תורת ממון ע"י שהתורה אסרה כל ההשתמשות ונעשה כעפרא בעלמא ולכן הוי הפקר. עיי' להלן נח. אות ה. וכתב העונג יום טוב שלפי דבריו חולה מסוכן שמותר באיסוה"נ אינו יכול לעכב בעד חולה מסוכן אחר מלאכול האיסור, כיון שאינו בעלים על האיסוה"נ.

23. דבר יעקב מסכת קידושין דף נו עמוד ב

יב [מכרן וקידש בדמיהן מקודשת - פירש"י משום שאין דמים נתפסים באיסור ומותרים בהנאה. שיטת רש"י [חולין ד: וע"ז נד ב] שלגבי המחליף בעצמו הדמים אסורים בהנאה ומותרים לאחרים. והא דאסור למחליף עצמו כתב רש"י בע"ז ותוס' חולין [ד"ה מותר] שהוי איסור מדרבנן. הרמב"ם [מאכ"א ח - טז] חולק וסובר שמותר אף למחליף עצמו.

ולפי רש"י הא דמותר למחליף עצמו לישא האשה שקידש בדמי איסוה"נ, כתבו רש"י ותוס' בע"ז משום שבאשה הקילו משום פרו ורבו. א"נ לא אסרו חליפי איסור אלא כגון פירות וכלים שהוי דבר הניכר שהם חליפי האיסור אבל באשה אינו ניכר שהיא חליפי האיסור.

וכתב הרא"ש שאין צורך לחלק בין אשה לשאר דברים, אלא הטעם שהאשה מותרת הוי משום שהיא חליפי חליפין שמותרים אף למחליף. ורש"י סובר שלמחליף אסור אף חליפי חליפין ולכן הוצרך לחלק בין אשה לשאר דברים [קרבן נתנאל אות ת].

המחנ"א [לרמב"ם הל' מאכל"א ח - טז] מבאר דהרא"ש למד שאסרו הדמים משום גזירה אטו גוף האיסור, ולכן סובר שגזרו רק על החליפין ולא על חליפין חליפין, אבל רש"י סובר שהדמים אסורים למחליף משום שאם נהנה מהדמים נחשב שקיבל הנאה מהאיסור"נ, ולכן אסור גם בחליפין חליפין כיון שההנאה באה מהאיסור"נ.
הר"ן והרשב"א מקשים לפי רש"י שהדמים אסורים על הבעל א"כ איך מקודשת הרי אצלו הדמים הם איסורי הנאה. ותי' דכיון שהיא מותרת ליהנות מהן וקנתה אותם מחמתו הוי מקודשת. [והביאו ראיה מהא דקדשה בגזל מקודשת, נתבאר לעיל נב: אות ב]. **ומדברי הר"ן האלו מוכיח המל"מ /הנ"ל אות יא/ שאולינן בתר האשה ואם האשה קיבלה ממון מקודשת אף על פי שאצל הבעל אינו ממון.**

24. דבר יעקב מסכת קידושין דף נו עמוד ב

יג] מכרן וקידש בדמיהן מקודשת - מקשים הראשונים [הרא"ש, תורא"ש, רשב"א, ר"ן וריטב"א] **היאך מקודשת הרי הדמים אינם של המקדש כיון שקיבלם תמורת איסור"נ והמכירה הוי מקח טעות, וא"כ המעות גזילה ביד המוכר.**

הרא"ש ור"ן וריטב"א והרשב"א מתרצים דמיירי שמכר האיסור לגוי [שמותר באיסור ולכן אינו מקח טעות]. עוד תירצו שמיירי שהודיע ללוקח שהוי איסור והסכים וא"כ המעות שקיבל המוכר הוי מתנה. והרשב"א מקשה דא"כ אין המעות דמי איסור"נ אלא מתנה, ולמה המשנה קוראת להם דמיה [וגם פשיטא שאם קידש בהם מקודשת]...

הרמב"ן והרשב"א והריטב"א מביאים דהירושלמי הוכיח מכאן דמקדש בגזל מקודשת, ולכן אף על פי שהמעות הם גזל ביד המוכר מ"מ מקודשת. ולפי הבבלי שסובר [לעיל נב א] שהמקדש בגזל אינה מקודשת צריך לתרץ התירוצים הנ"ל.

וצ"ב מה סברת הירושלמי שמקדש בגזל מקודשת הרי אינו ממון ידידה. הרשב"א מבאר דהירושלמי סובר כמו ר' שמעון שסתם גזילה איכא יאוש בעלים, ולכן כאן כששמע הקונה שהמוכר רימה אותו ומכר לו איסור"נ הוא מתיאש, ולכן האשה קונה ביאוש ושינוי רשות. הר"ן והרא"ש מביאים ראיה מדברי הירושלמי נגד רש"י שסובר שדמי איסור"נ אסורים על המחליף, דהרי בירושלמי מבואר שהדמים הוי גזל כיון שהוי מקח טעות, וא"כ אין הדמים נכנסים תחת האיסור כיון שלא חל המקח. המחנ"א [לרמב"ם הל' מאכל"א ח - טז] מתרץ שדוקא מוכר לישראל והלוקח אינו יודע שהוי איסור"נ הוי מקח טעות [ואז אין הדמים תמורת האיסור], אבל במוכר לגוי הוי מכר ואז סובר רש"י שהדמים אסורים.

25. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף נו עמוד ב

והנה כבר נתבאר לעיל ישוב לכל זה והוא דבגזילה שהגזלן קידש בו הוי מקודשת דהוי שינוי רשות בידה ואף על גב דלאו חוזר הוא דהרי אין כאן חיוב לגזלן להחזיר לו החפץ הגזול, ונתבאר ע"פ התוס' בב"ק דס"ל דאסור לגזול מהגזלן חפץ הגזול והוא משום דכיון דהגזלן יכול לצאת בו חובת חזרה א"כ כשגזול הרי מפקיע ממנו זכות זו ויש כאן גזילת דבר מבעליו דזכות הוא לו בזה שיוצא בו חובת חזרה וא"כ ה"נ בקידש בו אשה יש שעבוד להחזירו מפני זה הזכות ובעלות במקצת שיש לו בו והוי כסף קנין.

26. תוספות רא"ש על קידושין דף נו/ב

אימא היכא דבדק צור. יודע היה מר זוטרא דשחיטת צור כשירה אלא דס"ל כיון דהך שחיטה כעין סקילה היא אסרה תורה, ומשני אטו סכין כתיבא בהדיא ולא אתי צור אלא מריבויא כך היא עיקר שחיטה בצור אפי' לשחוט לכתחלה כמו בסכין לפיכך אין לחלק כלל בין צור לסכין:

27. דבר יעקב מסכת קידושין דף נו עמוד א

א] כיון שהגיע לאת ה' אלוקיך תירא פירש - מקשים הראשונים והפנ"י למה לא פירש מקודם כשהגיע לואהבת את ה' אלוקיך.
 א. הפנ"י מתרץ שלענין אהבת ה' אפשר לרבות אהבת ת"ח, דאפ' בכבוד אביו ואמו מצינו שהשוה הכתוב כבוד לכבוד שמים. קשה דהגמ' [לעיל ל ב] דורשת גם לענין מורא שהשוה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים וא"כ למה לא רצה לרבות מורא ת"ח.

ב. התורא"ש מתרץ שלא משמע לרבות דבר שיהיה כמו יראת ה', אבל לענין אהבה הוה ניהא ליה לרבות ת"ח או אב.

ג. השטמ"ק [ב"ק מא ב] בשם ר' ישעיה תירץ דואהבת את ה' דרש לרבות לאהוב את עבודת ה'.
ד. התורת חיים בב"ק מתרץ שעם אהבת השם אפשר לרבות אהבת התורה והמצוות, אבל מורא לא שייך אלא בהקב"ה, שאין אדם מתירא מהתורה אלא ממי שצויה עליהן.

28. מכתב מאליהו [ח"ד ע' 353]

לא (ב)

להנ"ל

בענין דרשות ואגדות חז"ל, קרי וכתוב ועוד

1) ואשר שאלת עוד על גדר תורה שבעל-פה, היינו על מה שכתבנו במאמרינו מזכרון מאיר¹, ושאלת איך נפרש שדרש ר' שמעון העמסוני כל אתין שבתורה ופירש מפני סברא עד שבא רבי עקיבא ודרש (פסחים כב:): וכדומה. פשוט וברור שאף שידעו את הל"ב מדות בקבלה למשה מסיני, מכל מקום לא יכלו להשתמש בשום אופן מאופני הדרשות אלא אם כן היה ברור להם שאין טועים בו, היינו שידעו מהלכו לגמרי, ולא היתה להם פירכא בכל התורה כולה, כי אם היתה להם פירכא הוכרחו לדעת שיש כאן איזה פרט שנשכח בפרטיות אופני הדרש בחלק המיוחד הזה שהיתה בו הפירכא. והנה הפירכא נגד דרשת האתין היתה לא רק מסברא אלא ממש ממש בבחינת נמנע, דמה שייך לרבות לירא ממנו כמו מהקב"ה; ובכן הרי מוכרח שהיה כאן איזה חסרון בקבלתם. ואף שידעו שקבלתם מוסמכת וברורה מכל מקום לא היו רשאים להשתמש בה עד שתיישב הפירכא, וזהו שאמר ר' שמעון העמסוני "כך אקבל שכר על הפרישה", דהיינו שההלכה היא שיפרוש כשם שהיתה הלכה שידרוש, וממילא שעשה שתי מצוות, הדרישה והפרישה, ולא שהדרישה היתה מצוה בטעות, דאי הכי היה צריך לומר "כשם שסברתי לקבל שכר על הדרישה כך אם גם אין לי עכשיו מצות הדרישה, שבטעות היתה, אבל תהיה לי מצות הפרישה, דהיינו הבירור והחרטה מן הטעות".

1. ספר אז ישיר- בין המצרים

רכו ❦ אז ישיר • ❦ מאמרי חורבן וגלות

'שלח נא ביד תשלח', שלח נא ביד רבי עקיבא, שהיה דורש כל 'אתין' שבתורה, מה ההסבר בדברי המדרש.

כדי להבין את דברי המדרש יש לבאר את דברי הברייתא במסכת קדושין (נ"ז א'):

תניא, שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל 'אתין' שבתורה, כיון שהגיע ל'את השם אלקיך תירא' פירש. אמרו לו תלמידיו, רבי, כל 'אתין' שדרשת מה תהא עליהם, אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרשה, כך קיבלתי על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ולימד, 'את השם אלקיך תירא', לרבות תלמידי חכמים.

כלומר, שמעון [או נחמיה] העמסוני דרש חידוש דין בכל מקום שנאמר בתורה 'את', אולם בפסוק 'את השם אלקיך תירא' לא מצא דרשה, ועל כן חזר בו מכל מה שדרש, עד שבא רבי עקיבא ודרש מתיבת 'את' שבפסוק זה, את הדין של מורא תלמידי חכמים.

והשאלה עולה מאליה, וכי לא יכול היה שמעון העמסוני לדרוש דרשה זו בעצמו, ורק כשבא רבי עקיבא דרשו כן?

וביאר ה'ערוגת הבושם' על פי דברי הר"ש מאוסטרופולי, ששמעון העמסוני סירב לדרוש דרשה זו, כיון שנרתע ממהשוואה בין תלמידי חכמים לקב"ה, וכי יתכן לדמות בשר ודם, חכם ככל שיהיה, לקב"ה בכבודו ובעצמו. אמנם רבי עקיבא לא נרתע מלדרוש כן, כי הוא הגיע לדרגה כה גבוהה, עד שהריגתו היתה ככפרה על חטאו, כביכול, של הקב"ה בעצמו שהשתתף במכירת יוסף, וז"ל:

ידוע מה שפירש הקדוש ר"ש מאוסטרופאלי ז"ע, 'וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש' (ויקרא כז, לב), שהוא ר"ת וכל לחנם מות עקיבא שהיה רועה בקר וצאן, 'כל אשר יעבור תחת

זי וכתב ב'כן יהידיע' (פסחים כ"ב א') שדוקא רבי עקיבא דרש כן, כי רצה הקב"ה לזכותו בדרשה זו כדי לתקן את שגאתו לתלמידי חכמים בהיותו עם הארץ.

גלגולי נשמת רבי עקיבא ❦ • אז ישיר ❦ רכו

השבט', היינו תחת ט' שבטים, 'העשירי יהיה קודש להשם', היינו כביכול על ששיתפו עמם השכינה, ובוזא אתי שפיר, כיון דאיהו ידע בנפשיה דאיהו עתיד להיות נתפס תחת ששיתפו השכינה עמם במכירתו של יוסף, שמע מינה דשפיר יש שייכות בזה לתלמיד חכם, אם כן שפיר איכא לרבויה מ'את השם אלקיך תירא' לרבות תלמידי חכמים.

כלומר, הפסוק רומז על עשרה הרוגי מלכות, שתשעה מהם מתו לכפר על חטא תשעת השבטים, ועליהם נאמר 'תחת השבט', והעשירי, הוא רבי עקיבא, מת לכפר על השתתפות הקב"ה, כביכול, במכירת יוסף, ועל כן, רבי עקיבא שידע שהוא עתיד למות מטעם זה, ידע שניתן להשוות ולדמות תלמידי חכמים לקב"ה בכבודו ובעצמו¹, ודרש 'את' לרבות תלמידי חכמים².

יח בליקוטי הש"ס (ברכות) הביא ביאור אחר בשם הרמ"ז ז"ל, שרבי עקיבא היה 'במקום הש"ת, שהשבטים היו באחותו, ולגרים אין אחות, ורבי עקיבא שהיה בן גרים נחשב כיחיד, ועל כן בא במקום השכינה שהיא 'יחידה' (ועיין להלן הערה כ"א).

ועיין בפירוש הרמב"ן (דברים הבה) שכתב, וז"ל:

ועל דרך האמת... וכך אמרו בשכרן של מצוות, ראה שחזתכן בשרו של רבי עקיבא במקולין, אמר לו, 'רבותי של עולם, זו תורה וזה שכרה'. השיב לו הקב"ה, 'שתוק, כך עלה במחשבה לפני' (מנחות כ"ט ב'). ותבין זה ממה שאמר 'זאתה פה עמוד עמדי' (שם כ"ח).

ונראה שכונתו לומר, שמקומו של רבי עקיבא הוא 'עם' הקב"ה, היינו יחיד ונפרד.

יש ישנם מספר מהלכים על דרך הפשט לבאר מדוע דוקא 'רבי עקיבא' הוא זה שדרש דרשה זו.

מהלך אחד שמעתי בשמו של ראש ישיבת 'שער התורה' גרודנא, הגאון רבי זעליג עפשטיין זצ"ל, שאף רבי עקיבא לא היה מעלה בדעתו לדרוש דרשה זו על תלמידי חכמים, ורק לאחר שראה את גדולתו של שמעון העמסוני, שחזר בו מכל הדרשות שדרש, וויתר על עמל חייו בחפשו אחר האמת, הבין רבי עקיבא שניתן לרבות תלמידי חכמים מפסוק זה. רבי עקיבא ראה בעיניו כיצד תלמידי חכמים דבקים במידת האמת, חותמו של הקב"ה, ומכאן זה הבין שיכול לדרוש מתיבת 'את' לרבות תלמידי חכמים.

מהלך נוסף נמצא בספר המקנה' (קדושין נ"ז א'), שגם שמעון העמסוני ידע שניתן לדרוש מתיבת 'את' לרבות רבו, וכפי שאמרו חז"ל: 'מורא רבן כמורא שמים' (אבות פ"ד מ"ב), ואכן

וברש"י (בראשית לז,ג) הביא, שהשבטים החרימו את כל מי שיגלה ליעקב אבינו מה אירע עם יוסף, וע"כ אפילו הקב"ה לא גילה ליעקב, ומאחר ולחרם דרושים עשרה, והם היו תשעה בלבד, שיתפו עמם את הקב"ה בחרם, וז"ל:

ולמה לא גילה לו הקב"ה, לפי שהחרימו וקיללו את כל מי שיגלה, ושיתפו להקב"ה עמם.

דרש זאת מתיבת 'את' הכתובה בתחילת הפרשה: 'למען תירא את השם אלקיך' (דברים ו,ב), אלא שלא ידע כיצד לדרוש את הכתוב בסוף הפרשה: 'את השם אלקיך תירא' (שם יג,ג). אולם רבי עקיבא, שראה את אסון מיתת תלמידיו על שלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות ס"ב ב), הסיק מתוך כך, שחיוב המורא 'כמורא שמים' לא נאמר רק ביחס לדב, אלא גם ביחס לחבירו, שהוא רק 'תלמיד' חכם, וכפי שאמרו חז"ל: 'יהי כבוד חבירך כמורא רבך' (אבות שם), ולכן נעשו תלמידיו כל כך על שלא נהגו כבוד זה בזה, והבין שניתן לדרוש מתיבת 'את' הכתובה בסוף הפרשה לרבות תלמידי חכמים, שאף מוראם שקול הוא למורא שמים, וז"ל:

לכאורה קשה, דבפרשת ואתחנן כתיב: 'למען תירא את השם אלקיך', ובסוף הפרשה כתיב: 'את השם אלקיך תירא'. וכן בפרשת עקב, בתחילת הפרשה כתיב: 'זעתה ישראל מה השם אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את השם אלקיך', ובסוף הפרשה כתיב: 'את ה' אלקיך תירא'. ולמה לא פירש שמעון העמסוני מאת השם' דכתיב בתחילת הפרשיות.

ונראה, דודאי הו' ידע שמעון העמסוני למידרש דשייך 'יראה' גבי רבו, והא מקרא מפורש גבי משה 'ויראו מגשת אליו' (שמות לד,ל), וכתיב 'מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה' (במדבר יב,ח), ולא היה קשה ליה אלא על ריבוי דסיפא דקרא, דרבו נתרבה כבר מאת' שבתחילת הפרשה, אלא שאמרו חז"ל 'יהי כבוד חבירך חביב עליך כמורא רבך', וכמו שמצינו באמת שנעשו כ"ד אלף תלמידי דרבי עקיבא שלא היו נוהגין כבוד זה לזה, וכיון שראה רבי עקיבא בתלמידיו שנעשו, היינו דאמר 'עד שבא רבי עקיבא ולימד לרבות תלמידי חכמים', שאפילו התלמידים צריכים לנהוג כבוד זה בזה כמורא רבם.

מהלך שלישי ששמעתי הוא, שכוונת הגמרא היא, ששמעון העמסוני הוא זה שדרש מתיבת 'את' לרבות תלמידי חכמים, אולם דרש כן רק לאחר שבא רבי עקיבא, כי עד אז לא עלתה על דעתו שניתן להשוות תלמידי חכמים להקב"ה, וכשראה את מדרגת רבי עקיבא, נתיישרה על דעתו, ודרש מתיבת 'את' לרבות תלמידי חכמים. [ומ"מ אין מהלך זה מתיישב עם פשוט דברי הגמ', כיון שבגמ' מבואר שעדיין נחלקו האם לדרוש את כל ה'אתיך' שבתורה אם לאו].

וא"כ הקב"ה השתתף במכירת יוסף, וע"כ כדי לכפר על חלק זה של המכירה, נבחר רבי עקיבא לעמוד במקומו של הקב"ה, כביכול, ולהיות העשירי בהרוגי מלכות.

ובזה ביאר ה'ערוגת הבושם' את דברי ה'מדרש פליאה' הנ"ל, וז"ל:

הנה כבר אמרו רבותינו ז"ל במדרש (שמות רבה פ"ג סימן ד'), משה רבנו אמר, 'מי אנכי כי אלך אל פרעה' (שמות ג,יא), הלא אמרת 'אנכי אעלך גם עלה' (בראשית מו,ד), ואם אני אוציאם אין זה 'אנכי'. והשיב לו השי"ת, כי אחיה עמך, דהיינו שהשכינה תהיה מדברת מתוך גרונו, ושפיר הוה ליה 'אנכי'. והנה מדרש רבי עקיבא כל 'אתיך' שבתורה, אפילו 'את' השם אלוהיך, וע"כ מטעם הנ"ל, משום דהוא ידע בנפשו שעתיד להיות תחת השכינה, ושפיר מצי' לרבינו, א"כ בדידיה מתקיים שפיר טפי 'אנכי אעלך גם עלה', והיינו דאמר 'שלה נא ביד רבי עקיבא' דעתיד למידרש כל 'אתיך', שבתורה.

כלומר, משה רבנו בא בטענה כלפי הקב"ה, שאם הוא יקבל על עצמו את השליחות, אין הבטחת הקב"ה שהוא בעצמו יוציא את בני ישראל ממצרים מתקיימת, וע"ז אמר לו הקב"ה, שהוא הולך עמו, ובה מתקיימת ההבטחה. על זה השיב משה רבנו, שעדיף לשלוח את רבי עקיבא להוציא את בני ישראל, כי הוא זה שעתיד לעמוד במקומו של הקב"ה, ולכן דימה את תלמידי החכמים לקב"ה בעצמו, ומכאן דימוי זה דרש 'את ה' אלקיך תירא' לרבות תלמידי חכמים, וא"כ ראוי הדבר שהוא זה שילך ויוציא את בני ישראל ממצרים, ובו תתקיים ההבטחה של 'אנכי אעלך גם עלה'.

כ ושמעתי בשם הגאון רבי פנחס פרידמאן שליט"א, ששיטת רבי עקיבא (מכות ה' ב') היא, שאף שותף לדבר עבירה ראוי לעונש, וז"ל הגמ':

רבי עקיבא אומר, לא בא השלישי להקל, אלא להחמיר עליו, ולעשות דינו כיוצא באלו, ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה וכו'.

וא"כ הרי מכין שהקב"ה השתתף, כביכול, בעון מכירת יוסף, הרי הוא צריך כפרה על חלקו במכירה.

ובספר הכוונות הישן (דפוס שנת ת"פ) הביא מהאריז"ל, שהריגת רבי עקיבא באה לכפר על השכינה, ומטעם זה אמרו עליו שיצאה נשמתו באחד, היינו בשביל 'אחד' שהוא הקב"ה, וז"ל:

סוד כוונת רבי עקיבא שאמר 'אשריך רבי עקיבא שיצא נשמתך באחד' (ברכות ס"א ב'), לפי שהיו הרוגי מלכות, היו כפרה בשביל העשרת שבטים, ורבי עקיבא בא כדי לכפר על השכינה אשר שיתפו עמהם אחי יוסף כשהחרימו שלא יגלו... לכן אמר 'אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד', פירוש, בשביל 'אחד', אשר הוא שכינה^כ.

ומכל הנ"ל נראה, שע"פ תורת הסוד, רק תשעה מעשרה הרוגי המלכות עמדו במקום השבטים, לפי שרק תשעה מהשבטים השתתפו במכירת יוסף, והעשירי, הוא רבי עקיבא, עמד במקום השכינה, שמיתתו כיפרה על שותפות השכינה במכירת יוסף.

ובזה מבואר מה שנהרגו עשרה תנאים עבור עון מכירת יוסף, למרות שרבי אליעזר הגדול, שהיה גלגול של ראובן, לא נהרג, לפי שראובן לא השתתף במכירה.